

PAGINA 3

's Nachts is alles anders in de duinen

PAGINA 5

Gezien worden en weerwoord ontvangen

PAGINA 8

Reusachtige geraamtes langs de vloedlijn

VERDER: Onkerkelijke kerkuil ■ Slapen onder een trap ■ De kerk is springlevend ■ Opgetild uit mijn eenzaamheid ■ Een hemelse ervaring

Voor mens, dier en groen

'Pluk! Den Haag is wel behoorlijk hip'

Bij deze boerderij staat alles in het teken van verbinding met de natuur. Tussen mens en dier, mens en groen en mensen onderling. Het werkt wonderwel.

Zo, en nu niet meer zeuren', zegt Mo tegen de geiten, rukt wat bladeren van een boom en stopt ze in de gulzige bekken. De beesten staan met hun voorpoten tegen het hek en toeren boven de bezoekers van de zorg- en kinderboerderij van 'Pluk! Den Haag' uit. Het maakt geen indruk op hun verzorger, die de ezels heeft gevoerd, een laatste ronde over de weide maakt en de hekken afsluit. Mo is een bijzondere medewerker – hij is cliënt van Reakt, de Haagse zorginstelling voor mensen met psychische problemen of een verslavingsachtergrond. Bij 'Pluk' kunnen zestig Reakt-deelnemers op hun gemak op verhaal komen en geleidelijk aan weer leren deelnemen aan de maatschappij. Of Mo trots is op zijn werk op de boerderij? 'Dit is het enige wat ik heb op de hele wereld. Mijn beestjes. En mezelf.'

'Veel zorginstellingen zijn vierkante kasten met tl-bakken', zegt Frans de Vries (29), mede-eigenaar van 'Pluk! Den Haag'. 'Als 'Pluk' proberen wij het tegenovergestelde te zijn. Ik denk dat dat veel kan brengen. Bij iedereen, maar vooral bij deze kwetsbare doelgroep. Uiteindelijk hebben we allemaal verbinding met de natuur nodig. Voor de mensen van Reakt heeft het iets genezends.'

Groen totaalconcept

'Pluk! Den Haag' is geen zorginstelling. Noem het uitbaten van de lap

grond aan de rand van recreatiegebied Madestein, op een steenworp van Loosduinen, gerust een groen totaalconcept. Waar ooit een stadskinderboerderij en een kluitje volkstuin-tjes hun einde afwachten, schurken nu zelfoogsttuin, pluktuin voor fruit en kruiden, voedselbos, lunchroom en boerderijwinkel, zorg- en kinderboerderij tegen elkaar aan. En doe de heemtuin H.J. Bos er ook maar bij, een oude bekende uit de tijd dat de gemeente Nederlandse landschappen in het klein probeerde na te bootsen.

Daar is niet veel meer van over, maar de heemtuin is een prettige groene oase en het domein van speurtochten en korte wandelingen.

'Een van de varkens heeft hem aardig te pakken gehad'

Alles wordt gerund en onderhouden door de vennoten en freelancers van 'Pluk!', Reakt-personeel en -deelnemers

en vrijwilligers. 'Onze doelstelling is een bepaalde verbinding tussen de natuur en de mens, de natuur en de stad. Alles wat we doen, moet dat dienen', zegt De Vries. Hij schat het aantal bezoekers van 'Pluk! Den Haag' in 2022 op veertigduizend. 'Pluk is denk ik wel behoorlijk hip.'

Of Reakt-deelnemer Amerigo (56) daar weet van heeft, is de vraag. De man uit de Dominicaanse Republiek, voormalig straatveger te Rotterdam, puft even uit na het kruien van stro

en mest. Het mengsel uit de stallen moet helemaal van de boerderij naar de container achter de moestuinen. Een van de varkens heeft hem aardig te pakken gehad met zijn slag-tanden. Geen zorgen, de schram geneest mooi. Amerigo koestert zich in de zon, denkt vermoedelijk aan niets in het bijzonder. Het leven is goed.

MATTHIJS TERMEER

PLUKDENHAAG.NL

Snuffelmarkt

Bezoek de gezellige snuffelmarkt in de Antonius Abtkerk in Scheveningen. Je vindt er onder meer klein meubilair, huishoudelijke artikelen, speelgoed, glaswerk, serviesgoed, kledingaccessoires en boeken. Ook zijn er hapjes en drankjes verkrijgbaar.

ZA. 19 AUG. 10-16 U. ANTONIUS ABTKERK, SCHEVENINGSEWEG 233.

Alles is liefde

De jaarlijkse Theologische Zomerschool heeft dit jaar als thema 'Alles is liefde'. Vanuit verschillende kennisgebieden worden lessen aangeboden op het raakvlak van Bijbel, levensbeschouwing en de actualiteit.

Iedere cursusdag is verdeeld in twee dagdelen met daaromheen gelegenheid om met elkaar op te trekken.

MA. 21 T/M VRIJ. 25 AUG. 10-16 U. BOSBESKAPEL, BOSBESSTRAAT 5. INFO EN AANMELDEN VIA THEOLOGISCHEZOMERSCHOOL@GMAIL.COM OF 06-50228250.

Bethlehemkerk organiseert zomerse vieringen

‘We willen de stad laten zien dat de kerk springlevend is’

De monumentale Grote Kerk in het centrum van Den Haag is sinds de jaren tachtig onttrokken aan de erediensten. Wel houdt de Protestantse Kerk Den Haag er jaarlijks enkele vieringen, zoals op 4 mei en op kerstavond. En deze zomer gaat de kerk ook nog eens twee zondagmiddagen open om muziek te laten klinken en kerkdiensten te houden. Initiatiefnemer Bert Karel Foppen, predikant van de Bethlehemkerk, vertelt er met vuur over.

‘Het plan is ontstaan in coronatijd’, legt dominee Bert Karel Foppen uit. ‘We hebben elk jaar aan het einde van de zomer een startzondag, maar in augustus 2021, in coronatijd, zochten we een passende plek waar onze gemeenteleden op afstand van elkaar konden blijven. Dat werd de Grote Kerk. We hadden afgesproken dat de kerkdeuren gewoon open zouden blijven en dat iedereen die binnen wilde ook naar binnen mocht komen. De hele middag kwamen er bezoekers, ook bij de afsluitende viering. Zo ontstond bij mij het idee om daar meer mee te doen. Juist in de zomer en juist op zondagmiddagen als de stad ontwaakt is, alle winkels open zijn, maar alle kerken hun ochtendkerkdienst alweer hebben afgerond. Ik dacht:

we kunnen toch laten zien dat die Grote Kerk geen “dood” monument is door er ook gewoon kerkdiensten te houden. Daarmee laten we aan de stad zien dat, ondanks de secularisatie, christelijk Den Haag nog springlevend aanwezig is. Vaak worden de kerken geassocieerd met grijze haren. Maar dat is lang niet overal zo. Er komen bij ons veel jongeren en geregeld zijn er op de kindermomenten wel veertig kinderen die meedoen.’

Nieuwe fierheid

Het heeft heel wat tijd en overleg met deze en gene gekost om voor elkaar te krijgen dat de Bethlehemkerk drie zondagmiddagen de Grote Kerk in mag. Het verbaast mij als interviewer dat dit plan niet direct door alle kerken is omarmd. Wat is er nu mooier

dan de Grote Kerk op zondagmiddag met open deuren waaruit muziek klinkt, gezang en ook gebed?

‘Zichtbaar zijn als de stad ontwaakt’

Het ligt kennelijk gevoelig. Foppen: ‘Uiteindelijk hebben we toestemming gekregen voor drie zondagmiddagen [waarvan een in juni is geweest, red.]. Na de zomer gaan we het evalueren, maar dat is best lastig. Hoe moet je dit evalueren? Wanneer is het een succes? Als er veel mensen binnenlopen? Het gaat mij niet om kwantiteit, het gaat mij erom de christelijke presentie in de stad te laten zien, ongeacht hoeveel

Startzondag van de Bethlehemkerk in de Grote Kerk in coronatijd.

mensen er dan binnenstappen. De Haagse kerken hebben wel een sterke en zichtbare presentie op diaconaal gebied, maar de liturgische presentie in de stad, met die bedoeling, is minder sterk. Zouden we als christenen niet een nieuwe fierheid kunnen laten zien zonder onszelf te overschreeuwen? Het vraagt natuurlijk wel veel menskracht om dit te organiseren. Maar ik voel de drive om iets van het christelijk geloof te delen, juist daar waar toeristen en winkelende Hagenaars op zondagmiddag massaal aanwezig zijn. Ik hoop dat het een sneeuwbal is die gaat rollen.’

GREET KAPPERS

IEDEREEN IS HARTELIJK WELKOM BIJ DE ZOMERSE VIERINGEN IN DE GROTE KERK: ZONDAGEN 2 JULI EN 27 AUGUSTUS 15.30-16.00 UUR: MUZIEK IN DE KERK 16.00-16.30 UUR: ONTMOETING MET KOFFIE/THEE 16.30-17.30 UUR: KERKDIENTST

LINK NAAR DE STARTZONDAG VAN DE BETHLEHEMKERK IN DE GROTE KERK IN CORONATIJD.

advertenties

Firma A. H. Kerkhof & Zn
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:

- levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra naar uw keuze met ons advies, bijvoorbeeld:

- Ad Patres Frederik Hendrikslaan 7 's-Gravenhage (Statenkwartier)
- diverse andere uitvaartcentra in 's-Gravenhage en omstreken
- bij begraafplaats of crematorium

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227
2517 ET 's-Gravenhage
070 345 16 76
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familietraditie

ENGELN & SPOOR
UITVAARTVERZORGING

VERZORGD, CORRECT, STIJLVOL

Engelen & Spoor Uitvaartverzorging richt zich op het verzorgen van uitvaarten in Den Haag en omstreken. Wij hebben jarenlange ervaring in traditionele, religieuze en eigentijdse uitvaarten en staan garant voor een verzorgde, correcte en stijlvolle uitvoering van de uitvaart.

U KUNT ONS 24 UUR PER DAG, 7 DAGEN PER WEEK BEREIKEN: (070) 350 70 00
INFO@ENGELNENSPOR.NL - WWW.ENGELNENSPOR.NL

HET CLINGENDAELHUIS - BENOORDENHOUTSEWEG 279 - 2596 BJ DEN HAAG

want met afscheid begint herinnering

Voor een waardevol afscheid met zorg en respect afgestemd op ieders persoonlijke wensen.

Van Der Helm & Schols
uitvaartzorg

Veenweg 14, Nootdorp
Damlaan 64, Leidschendam
Ina Boudier-Bakkerstraat 5, Delft
De Sillestraat 182, Den Haag

070-3202040 - www.vdhuz.nl - 015-3101643

Beeld van een hechte en gesloten gemeenschap

‘Werelds vermaak was zonde’

In de hoogtijdagen van de visserij werkten zo'n 1500 Scheveningse mannen op zee. De vloot van vleetloggers is verdwenen, op de SCH 236 Noordster na. Aan de hand van de restauratie van dit schip, brengt het boek *Terug op Scheveningen* de geschiedenis tot leven van een strenggelovige gemeenschap.

Als jongen mocht Geert Gunneweg aan de hand van zijn vader een kijkje nemen aan boord van een vleetlogger. De visser dacht dat Geerts vader dominee was, want vanwege een begrafenis eerder die dag droeg hij een lange zwarte jas en hoge hoed. ‘Ze geloven in Scheveningen in de protestantse God’, legde zijn vader hem uit. Het gezin van Gunneweg was rooms-katholiek.

‘Op de loggers was de hygiëne beroerd, het eten slecht’

Tientallen jaren later fietste de auteur, inmiddels gepensioneerd, langs de haven en ziet hoe oude vissers de logger SCH 236 Noordster restaureren. Hij monstert aan en hoort allerlei spannende verhalen over het harde leven op zee. Alsof het gisteren gebeurde, terwijl de vleetvisserij in de jaren zeventig stopte. Zo ontstaat het idee voor dit boek.

In *Terug op Scheveningen* schetst hij als buitenstaander een beeld van de hechte, gesloten vissersgemeenschap. Gunneweg merkt al snel dat er aan boord een duidelijke hiërarchie

FOTO: ISTOCK

bestaat en dat er verschil is tussen ‘gezalften’, zoals de schipper en de stuurman, en ‘ongezalften’, zoals matrozen en reepschietters. De ‘gezalften’ hebben meer aanzien en privileges en verdienen ook meer.

‘Op zondag naar de kerk en kuieren met de familie’

Het geloof speelt een grote rol in Scheveningen. ‘Je moest op zondag naar de kerk en daarna kuieren met de familie. Werelds vermaak was zonde’, zegt een oud-visserman. Dat was in de jaren vijftig zo, maar de regels gelden nog steeds. Gunneweg wordt vreemd aangekeken als hij aankondigt dat hij op zondag wil klussen op de Noordster.

‘De godvreezende zeeman’

Veel Scheveningers zijn streng-reformeerde opgevoed. ‘Een schipper koos zijn bemanning nadrukkelijk uit op dezelfde geloofsrichting. Anders kreeg je maar meningsverschillen aan boord.’ De vissers hadden een eigen bijbeltje of psalmboek in de kooi liggen en luisterden op zee naar de diensten op hospitaal-kerkschip De Hoop.

Op veel loggers was het vaste gewoonte dat de schipper op zaterdag bij het avondeten een tekst voorlas uit het boek *De godvreezende zeeman*, met preken, psalmen, gebeden. Een oud-stuurman vertelt dat er bij het overboord gooien van de netten een vrouw die haar broertje verloor. ‘Het boek wordt door Scheveningers gespeld’, zo meldt de uitgever. Er is ook vraag naar in christelijke vissersdorpen zoals Urk. In de boekhandel ligt het naast *Vrouwen op Scheveningen: Van nettenboetster tot redersweduwe*.

Het was een keihard bestaan: de hygiëne op de loggers was beroerd, het eten slecht. Veel mannen zijn op zee gebleven, waarna de dominee de getroffen gezinnen bezocht. In het boek staat een aangrijpend relaas van een vrouw die haar broertje verloor. ‘Het boek wordt door Scheveningers gespeld’, zo meldt de uitgever. Er is ook vraag naar in christelijke vissersdorpen zoals Urk. In de boekhandel ligt het naast *Vrouwen op Scheveningen: Van nettenboetster tot redersweduwe*.

HANS HEMMES

GEERT GUNNEWEG, *TERUG OP SCHEVENINGEN*. UITGEVERIJ GROENEWEGEN, 2023; € 24,90.

SJORS STUURMAN, *VROUWEN OP SCHEVENINGEN: VAN NETTENBOETSTER TOT REDERSWEDUWE*. MUZEE, 2023; € 14,99.

De slechtvalk:

Niet slecht, wel snel

Kerken en vogels, het is een klassieke combinatie. Al zoekt de kerkuil zijn heil inmiddels elders, slechtvalken nestelen zich graag in kerktorens. Ook in Den Haag zijn ze te zien.

Rusland treft het al eeuwenlang niet erg met zijn leiders. Neem Ivan Grozny, in 1547 als 16-jarige tot tsaar gekroond. Aan zijn wreedheid dankt hij de bijnaam Ivan de Verschrikkelijke. Hij was een groot liefhebber van de valkenjacht.

‘Soepel werd de haan geïntegreerd in het christelijk geloof’

Op een kwade dag verdween tijdens een jachtpartij een van zijn favoriete valken. De tsaar hield daarvoor zijn jachtmeester – vorst Trifon Patrikejev – verantwoordelijk, die een gruwelijk einde vreesde. Hij bad even vurig als wanhopig om hulp, waarna zijn beschermheilige hem in een visioen de plek wees waar de jachtvogel zich schuilhield. Dankbaar omdat hij was ontsnapt aan een ellendige dood, liet Patrikejev in Moskou ter ere van de heilige Trifon een kerk bouwen, die er tot op de huidige dag staat.

Hieraan moest ik denken toen ik dit voorjaar de luide schreeuw van een slechtvalk hoorde in de Parkstraat, waar slechtvalken al jaren in de

Jacobuskerk nestelen. Maar daar niet alleen, ook in de Bethlehemkerk aan de Laan van Meerdervoort zit een paar. Minder religieus georiënteerde valken vinden we op grote hoogte bij Binnenlandse Zaken en – iets minder hoog – in de Watertoren in Scheveningen. Dit voorjaar brachten deze vier koppels maar liefst veertien jongen groot.

Kerkuilen en windhanen

Kerken en vogels, het is een klassieke combinatie. De kerkuil was vroeger een vaste gast, maar is nu ‘onkerkelijk’ geworden. Zijn voedselgebied kwam door de uitbreiding van onze steden en dorpen steeds verder weg te liggen. Het afsluiten van de galmgaten hielp ook niet echt. En dan de haan: op veel kerktorens zien we de windhaan. Oorspronkelijk een heidens symbool dat een nieuw begin aankondigde. Bij de grootschalige bekeringsen in de Middeleeuwen werd de haan soepel geïntegreerd in het christelijk geloof. Jezus zei immers tegen Petrus dat hij hem driemaal zou verloochenen voordat de haan die ochtend zou kraaien. De symboliek rond de haan is na de lenige transitie gebleven. Iemand die het geloof omarmt, maakt ‘een nieuw begin’.

FOTO: D. COUÉE

Terug naar de slechtvalk. Zijn naam heeft niets te maken met slecht zijn, maar is afgeleid van het werkwoord slechten ofwel neerhalen. In Nederland tellen we ongeveer tweehonderd paren. Voor hun jacht is een groot en open luchtruim noodzakelijk, vandaar hun voorliefde voor hoge gebouwen en rotsformaties. Het zijn fenomenale jagers die al op kilometers afstand hun prooi spotten. Als ze die zien, klimmen ze snel naar grotere hoogte om daarna een bijna verticale duikvlucht in te zetten. Eerst nemen de vleugels een V-vorm aan, maar bij snelheden van zo’n 240 kilometer per uur vallen hun vleugels in een strakke verticale plooi. Bij topsnelheden van

ruim 300 kilometer per uur vouwen ze hun vleugels strak over de lengte van hun lichaam zodat de ruimte ertussen vacuüm wordt gezogen. Kort voor de botsing met hun prooi houden ze in. De slechtvalk heeft wel moeite om bij deze snelheden de prooi in het oog te houden. Slechts ongeveer veertien procent van de aanvalspogingen slaagt. En juist door die enorme snelheden hebben kleine zangvogels een kans om te ontsnappen. De manier van jagen is fascinerend en daarom zijn de vogels al eeuwenlang geliefd bij de liefhebbers van de valkenjacht.

En onze Trifon? Die overleefde Ivan de Verschrikkelijke. De wrede tsaar

overleed tijdens een schaakpartij op 54-jarige leeftijd, vergiftigd door zijn tegenstanders. En vorst Trifon Patrikejev genoot nog jarenlang van de jacht, maar niet met valken...

FOEKE ZEILSTRA

MEER NIEUWS OVER DE SLECHTVALKEN IN DEN HAAG VIA DE QR-CODE

Een maanverlichte nacht is een confrontatie

‘Jij bent de ongenode gast, de indringer’

Regelmatig trekt Matthijs Termeer ’s nachts de natuur in. Benieuwd naar wat hem daarin aantrekt en wat die nachtelijke tochten hem brengen, vroeg de redactie hem hierover te schrijven. Het leverde een intieme inkijk op.

FOTO: MATTHIJS TERMEER

Vroeg of laat schenkt de Belted Galloway je zijn vertrouwen.

’s Nachts... ja, dan is alles anders in de duinen. Zeker met volle maan, wanneer het zilveren licht als het ware de omgekeerde versie is van het gouden zonlicht van overdag. Het werpt even diepe schaduwen en verlicht je weg bijna even goed. Als je het terrein kent, zijn de paden en wildwissels haast net zo makkelijk te volgen als op een zonnige dag.

Het gaat erom niet gezien te worden. Door mensen, want de meeste dieren hebben je aanwezigheid wel in de smiezen. Van de duinwachters, die met enorme schijnwerpers op hun vierwielangedreven vehikels de openbare weg afzoeken naar stropers, heb je niets te vrezen. Ze hebben één natuurwet ernstig onderschat: wie de ander wil verrassen, zorgt dat hij niet gezien wordt. In het terrein zelf zul je hen niet zien, daar moeten ze de auto voor uit.

Schimmen uit het verleden

Een maanverlichte nacht is een confrontatie. Hoe goed je het gebied ook kent, de sfeer die er hangt is doods en onthecht. Er is leven, maar het lijkt je vijandig gezind. Het plotselinge blaffen van een reebok kan je de stuipen op het lijf, ja zelfs angst aanjagen. Dit is zijn gebied. Jij bent de ongenode gast, de indringer, de vreemdeling met onbekende bedoelingen.

Die bedoelingen zijn ook jouzelf niet helemaal duidelijk. De rust, de bijna dreigende stilte, de sereniteit – alles zet je aan tot het overdenken van je motieven. In het leven, met de ander, met jezelf en je bestaan. Gemiste kansen dringen zich op de voorgrond,

schimmen uit het verleden die primagedijen in de spookachtige atmosfeer. Instinctief trek je naar het open duin; te lang onder de bomen geeft een bedrukt gevoel. En ondanks jezelf – niet voor niets ontvlucht je de overprikkeling, agressie en lompheid van de stad – trekt de civilisatie je naar zich toe. Je bent een mens, je moet onder de mensen zijn. Je kunt vluchten, je kunt je verstoppen. Uiteindelijk is er geen ontkomen aan. In die duinen, uitgestrekt, kil en onverschillig, wacht je uiteindelijk enkel het grote niets van een eenzaamheid die je niet aankunt.

‘Er is leven, maar het lijkt je vijandig gezind’

En dus zoek je de warmte, de nabijheid van andere wezens op. Dat zijn de Galloway-runderen, liggend in het veld. Je doet een paar passen naar de forse rode ‘Belted’ (Lakenvelder) stier of os, wetend dat je eigenlijk te dichtbij komt. Hij staat op, met tegenzin, kijkt je secondenlang strak aan. De confrontatie tussen man en beest is eeuwenoud, al is dit beest suf en geknecht, een gecultiveerde afstamming van het ooit gevreesde en vereerde oerrund. Dan schudt het zachtjes zijn kop, niet vijandig. Zigt weer neer en slaakt een diepe zucht. Spoedig hoor je het zachtjes snurken, in het kennelijke vertrouwen dat het hier veilig is. Met jou.

MATTHIJS TERMEER

Opvang is een mensenrecht

Laat ongedocumenteerde stadsgenoten niet op straat slapen

De opvang van mensen die zonder geldige verblijfsdocumenten in Nederland zijn, is de laatste tijd veel in het nieuws. Deze zomer zullen naar verwachting ook weer grote aantallen asielzoekers Nederland binnenkomen, waardoor de nood nog hoger zal worden. Bovendien is sinds 2019 in Den Haag voor de groep ongedocumenteerde stadsgenoten geen passende opvang meer. Henriëtte Boerma, afdelingsmanager bij Stek, maakt zich samen met andere organisaties sterk voor herstel van deze menswaardige ondergrens in Den Haag.

Sinds de afschaffing van de bed-bad-broodregeling in Den Haag in 2019, moeten mensen zonder papieren voor opvang naar de Landelijke Vreemdelingen Voorziening (LVV) in Rotterdam. Voor toegang tot deze nachtopvang gelden strenge eisen, zoals uitzicht op een verblijfsvergunning of de toezegging mee te zullen werken aan terugkeer naar het land van herkomst.

‘Voor toegang tot de nachtopvang gelden strenge eisen’

En als mensen worden toegelaten, kunnen zij er maximaal zes maanden terecht, terwijl het grondig voorbereiden van een juridische procedure vaak meer tijd in beslag neemt. Daarna staan zij weer op (de Haagse) straat.

Veel mensen zonder geldige papieren kunnen of willen niet aan die strenge eisen voldoen en laten voor zulke niet-passende voorzieningen hun vertrouwde omgeving en bestaande netwerk niet achter.

Lizebeth Melse – coördinator van Den Haag Wereldhuis – schetst dit probleem aan de hand van het verhaal van de 59-jarige Ahmed. ‘Ahmed is afkomstig uit Noord-Afrika. Hij woont al meer dan 35 jaar in Nederland en redde zich aanvankelijk redelijk.

Maar met het ouder worden vindt hij steeds moeilijker zwart betaald werk en heeft hij dus ook geen inkomsten meer. Tegelijk heeft hij na al die jaren niets om naar terug te keren in zijn geboorteland. Tot eind 2019 kon hij enkele jaren gebruikmaken van de bed-bad-broodregeling in Den Haag. Nu komt hij meerdere keren per week bij het Wereldhuis voor een kop koffie, een boodschappenkaart van het Rode Kruis of een warme douche. Ahmed weet inmiddels dat de gemeente Den Haag geen onderdak voor hem heeft zolang hiervoor geen directe medische noodzaak is. Noodgedwongen slaapt hij onder een trap in een gesloten portiek, waar een oude bekende hem binnenlaat.’

Het verhaal van Ahmed laat zien dat de LVV in de huidige vorm geen oplossing biedt voor een grote groep

mensen zonder papieren en dat er in Den Haag geen menswaardig alternatief is.

Deze organisatie voldoet vooralsnog niet aan die voorwaarde, omdat deze mensen uitsluit. Bovendien moet de kwaliteit van de opvang beter. Stek pleit samen met andere (Haagse) organisaties, waaronder het Leger des Heils en Vluchtelingenwerk voor een Haagse vreemdelingen voorziening met een eigen (vorm van) opvang en een eigen loket. Met goede, zorgvuldige begeleiding – juridisch, sociaalmaatschappelijk en op het gebied van vrijwillige terugkeer – en omstandigheden waarin mensen voldoende rust kunnen vinden, 24/7 en kleinschalig.

Zo kan de menswaardige ondergrens voor iedereen in onze stad ‘van vrede en recht’ worden hersteld.

HENRIËTTE BOERMA

REDACTIEEL EN AFDELINGSMANAGER BIJ STEK, DE DIACONALE UITVOERINGSORGANISATIE VAN DE PROTESTANTSE KERK DEN HAAG

Ahmed slaapt noodgedwongen onder een trap in een portiek.

Mensen zonder papieren leveren een onmisbare en onzichtbare bijdrage aan de samenleving. Ze hebben rechten, maar het is vaak lastig om die rechten ook te verkrijgen. Ze lopen een verhoogd risico op uitbuiting en een snel verslechterende mentale en fysieke gezondheid. Mensen zonder papieren uit de regio Den Haag kunnen voor steun en advies terecht bij het Wereldhuis, een project van Stek, voor stad en kerk.

IN – D R U K

ZIJN WE EEN GEZINNETJESKERK?

Je hoeft niet je best te doen om klaagzangen over ‘de kerk’ op te vangen. De lengte van de dienst, onzingbare liederen, een haperende beamer waardoor het zingen stilvalt, koffiedrinken na de dienst waar de nieuwkomer tevergeefs een vrije stoel zoekt, een onverstaanbaar kindermoment. Het komt allemaal voor, maar de wekelijkse samenkomst is dan ook mensenwerk. We zijn een zootje ongeregeld, zoals een Amsterdamse predikant ooit opmerkte. Maar er klinkt ook fundamentele kritiek in de media. Evangelische jongeren kwamen recent met een manifest waarin wordt opgeroepen in de diensten meer aandacht te geven aan milieu en klimaat. Jongeren zouden wegblijven omdat deze voor hen actuele thema’s nauwelijks aan bod komen. En dan te bedenken dat evangelische kerken hun groei in de jaren 1970-1980 deels te danken hadden aan ontevreden gelovigen uit de traditionele kerken. Die vonden dat de aandacht voor sociale kwesties en milieuvragen ten koste ging van de verkondiging van redding door Jezus.

Ook las ik dat er aandacht moet zijn voor alleengaanden, die zich in de ‘gezinnetjeskerk’ niet altijd op hun gemak voelen. In pastoraat en preek is het gezin de vanzelfsprekende vooronderstelling. Wie alleen door het leven gaat, is kennelijk een beetje zielig. Er werd zelfs verteld dat ergens in één adem voor alleenstaanden en mensen

die lijden aan kanker gebeden werd. Spontane oprisping van de bidder, vrees ik. Geen zorgvuldig voorbereide voorbede die de mensen voor ogen heeft voor wie gebeden wordt.

Voor de alleengaanden heb ik goed nieuws: behalve in de kinderrijke Biblebelt zullen jullie een steeds groter deel van de gemeente gaan uitmaken! Werkzaam in stadswijken waaruit gezinnen weggetrokken, heb ik altijd met alleengaanden te maken gehad. Studenten op kamers en gemeentelieden die hun partner verloren waren bijvoorbeeld. In de vergrijzende grotestadskerken zie ik zulke kerk-gangers veel en... vaak ervaren zij de kerkdienst als een warm bad. Waar ontmoeting een zeldzaam goed wordt – je boodschappen scannen, consult

bij de huisartspraktijk via internet – ervaren ze de kerkgang als een stukje ‘thuiskomen’. Net naar een nieuwbouwblok verhuisd, raakt een vrouw in gesprek met iemand uit de wijk. Die vertelt over de kleine geloofsgemeenschap aan de andere kant van de straat. Aarzelend waagt ze een bezoekje en zit na de kerkdienst met een heel clubje alleengaanden om de tafel. Twee kleine kinderen rennen rondjes, want er is zelfs een gezinnetje!

Maar als het over de kerk gaat, liever geen verkleinwoordjes. ‘Familia Dei’, gezin van God, is een oude aanduiding voor de geloofsgemeenschap. Broeders en zusters van elkaar. Ik hoor dat weinig tegenwoordig, maar het relativeert de natuurlijke verhoudingen. Kinderen zijn geen bezit van hun ouders, alleengaanden geen gemankeerde mensen, arm en rijk kunnen niet zonder Gods goedheid. Ik kom niet in de kerk om te horen wat er gedaan of gelaten moet worden.

Zingend en luisterend mag ik worden die ik ben: kind van God. Ik leg mijn machteloosheid af en bid dat de menseneters het onderspit zullen delven. Alleen in de kerk of eenzaam in mijn gezinnetje word ik opgetild en in het licht gezet. Hier mag ik klagen en juichen en levenslang ben ik niet eenzaam meer.

ROB VAN ESSEN

Keti Koti in Den Haag

Scène langs de route van de theatrale wandeling.

Keti Koti is Surinaams voor ‘gebroken ketenen’ en markeert een moment in de afschaffing van de slavernij, namelijk 1 juli 1863 officieel en 1873 in de praktijk, nu 150 jaar geleden. In Den Haag wordt dit op verschillende plekken en manieren herdacht.

Theatrale wandeling

De wandeling *Den Haag en slavernij* van Het Nationale Theater voert langs historische plekken die aan het Haagse slavernijverleden herinneren. Op de route vertellen acteurs de verhalen die zich op de locaties hebben afgespeeld. Tickets à € 12,50 via hnt.nl

ZA. 1 JULI 15-17 U. KONINKLIJKE SCHOUWBURG, SCHOUWBURGSTRAAT 8.

Feestelijke viering

De Haagse Gemeenschap van Kerken organiseert een feestelijke viering met als thema *Gezamenlijk op weg naar het beloofde land*. Na de dienst met begeleiding van een blazersensemble volgt om 12.30 uur een feestelijke voortzetting met gesprek en ontmoeting onder het genot van hapjes en drankjes. Info: oecumenedenhaag.nl

ZA. 1 JULI 11 U. (INLOOP VANAF 10.30 U.) KERK VAN DE EVANGELISCHE BROEDERGEMEENTE, CHASSÉSTRAAT 1.

Dialoogtafel

Parochie de Vier Evangelisten herdenkt Keti Koti met een dialoogtafel met zang, maaltijd en gesprek. Voorafgaand is er een eucharistieviering met mgr. Johannes van den Hende, bisschop van Rotterdam. Info en aanmelding via cps@p4ev.nl, onder vermelding van ‘deelname viering en/of dialoogtafel’ of via 070-3080414 (ma, di, wo, do 9-12 u.).

ZA. 1 JULI EUCHARISTIEVIERING 13 U., DIALOOGTAFEL 15 U. EMMAUSKERK, LEYWEG 930.

De voorganger van de toekomst

Onze tijd vraagt om wendbaarheid en veelkleurigheid

Dit voorjaar besloot de synode van de Protestantse Kerk Nederland dat ook hbo-theologen de taken van een predikant mogen uitvoeren. Dat besluit was niet unaniem: een derde stemde tegen. Het monopolie van de academisch geschoolde predikant is voor sommigen onopgeefbaar. Tom Mikkers vindt juist dat de PKN-synode moed en visie toont met het besluit om hbo'ers meer ruimte te geven.

Soms zijn er van die kleine gesprekken die een leven lang meegaan. Een jaar of wat geleden was ik bij een symposium waar een bundel gepresenteerd werd met de titel *Kerk en buitenwereld*. Toen ik naar buiten liep met de gloednieuwe publicatie in mijn handen hoorde ik iemand zeggen: 'Vroeger spraken we nog over kerk en wereld. Dat heet nu buitenwereld. De kloof wordt alsmaar groter.'

Deze gedachte komt ook bij me op als ik weerstand en weezin bespeur om het ambt van predikant van een bredere bedding te voorzien dan een academische studie theologie. De kerk kan zich de luxe van het onderscheid tussen kerk en wereld niet meer permitteren. De veranderingen van onze tijd vragen om wendbaarheid en veelkleurigheid. Daar zijn verschillende redenen voor.

Meer dan een goede preek

Een kerk zoekt naar verbreding van het verhaal. We willen mensen bereiken en hen voorgaan in liefde en waarheid. Dat zijn grote woorden die beslissen om doordenking vragen, maar

het eerlijke verhaal is ook dat de afstand tot de grote kerkelijke woorden zo gigantisch is dat er meerdere talenten voor nodig zijn om het Evangelie te vertalen naar de Nederlandse context. Veel mensen haken af bij expliciete geloofstaal. Onze tijd vraagt meer van de kerk dan alleen een goede preek.

Gezien worden en weerwoord ontvangen

De tijd van 'theologie studeren is geen racebaan, maar een loopbaan' ligt ver achter ons. Aan universiteiten wordt gewerkt met een efficiënte bachelor-masterstructuur, waarbij je binnen de afgesproken tijd de eindstreep moet halen. De afgelopen jaren zijn kaders gesteld rond studieduur en financiering die voor de theologiestudie consequenties hebben gehad. Studeren dient namelijk toegankelijk te zijn voor iedereen, niet alleen voor een kleine groep. Een zesjarige theologieleiding met ruimte voor twee

FOTO: WIKIMAGES VIA PIXABAY

jaar uitloop, betaald door de overheid, hoort niet meer tot de mogelijkheden. Dat geldt ook voor het bijspijkeren van Latijn en Grieks, waarvoor vroeger binnen de studie alle tijd was. De hang naar de klassieken is niet meer te betalen.

Kunstmatige intelligentie

Ten slotte leven we in een wereld waarin binnen- en buitenwereld niet meer goed van elkaar te scheiden zijn. Het meest zichtbaar wordt dat aan de hand van dat ene apparaat waarop we

dagelijks soms meerdere uren kijken: het mobiele beeldscherm. Alles is met alles verbonden én vindbaar. De toegevoegde waarde van kerken is niet een unieke preek van een predikant, maar een unieke ontmoeting met een vriendelijke voorganger waarin je gezien wordt en een weerwoord ontvangt, geïnspireerd door Jezus van Nazareth. Voor die nieuwe ruimte rondom Jezus worden voorgangers gevraagd, met spoed zelfs. Sommigen hebben een stevige scholing om de Bijbel uit te leggen, anderen zijn goed

in organiseren of communiceren. De veranderingen gaan namelijk sneller dan kerken en andere organisaties kunnen bijbenen. De communicatiekracht van kunstmatige intelligentie zoals ChatGPT is nog maar net begonnen. De voorganger van de toekomst is geen geleerde. Kunstmatige intelligentie wordt geleerder dan wie dan ook. De voorganger van de toekomst is een echt mens die naar je luistert en die je ziet... zoals je bent.

TOM MIKKERS

Notenbomen, vlierbes en watermunt

Een moeras in het Haagse Zuiderpark?

Zeker! En ook nog een waar eetbare planten worden geogst. Het is het werk van een enthousiast vijfkoppig team dat al experimenterend aan de slag is gegaan. 'We zoeken steeds naar een goede balans tussen de soort grond en de specifieke planten.'

Het geluid van het verkeer van de Vreeswijkstraat neemt met elke paar stappen af en is bijna verstomd als ik het kruidige laantje inloop waar vijf bezoekers zich al hebben verzameld voor een rondleiding in het voedselmoeras. Deze proeftuin, want dat is het, bestaat sinds februari 2021 en heeft zijn ontstaan te danken aan de vijf cursisten die toen de jaaropleiding Permacultuur volgden. De cursisten wonnen een innovatieprijs met een ontwerp van een voedselmoeras. Dit is een regeneratief systeem van landbouw dat goed past in het van nature natte veenweidegebied waaruit Zuid-Holland voornamelijk bestaat. Het perceel bestrijkt 300 vierkante meter en is beschikbaar gesteld door de gemeente.

Diversiteit

Er wordt hier hard gewerkt door enthousiaste mensen en het resultaat is kleurrijk en afwisselend. Alle teamleden hebben ook een baan elders, maar dat belet ze niet dit stukje grond met motivatie en liefde te bewerken. Wordt elders het grondwater kunstmatig laag gehouden ten behoeve van de landbouw en veeteelt, in dit systeem is dat niet nodig en dat heeft veel voordelen. Zonder ontwatering voorkom je bodemdaling, bevorder je de waterkwaliteit, is er minder CO₂-uitstoot en wordt de biodiversiteit versterkt door de verschillende typen

beplanting van bomen, struiken en waterplanten.

Mede door de hoogteverschillen is de diversiteit in het moeras goed te zien. Langs de randen staan de Notenbomen, de berken en de vlierbes het hoogst, daarvoor staan bessenstruiken en kruiden en in het water onder meer watermunt en lisdodde.

'Het binnenste van de lisdoddestengel blijkt eetbaar'

Tot mijn verbazing blijkt het binnenste van de stengel van een lisdodde eetbaar te zijn. Ook worden ze verkocht aan een bedrijf dat textielvezels haalt uit het blad van de rietsigaren. Daarnaast worden er bessen, kruiden en – op termijn – noten geogst. 'Het vermarkten van de oogst vraagt nog wel aandacht, een afzetgebied vinden is een uitdaging', zegt Helene Marcus, een van de teamleden. 'Maar per saldo is de ontwikkeling van de pilot positief. We zoeken steeds naar een goede balans tussen de soort grond – nat of minder nat – en de specifieke planten. Daar experimenteren we mee en we leren ervan.'

Nieuw verdienmodel

In de nabije toekomst komt er waarschijnlijk een uitbreiding. Het team is in gesprek over twee terreinen elders.

Permacultuur is een ontwerp-methode die gericht is op het duurzaam vormgeven van de leefomgeving. De methode is toepasbaar op voedselvoorziening, huisvesting, waterhuishouding, economie, energiegebruik, de manier waarop we met elkaar omgaan en meer aspecten van de leefomgeving. Permacultuur staat onder andere voor lokaal, vers en gezond voedsel dat met respect voor de mens, de dieren en de aarde is geteeld.

MEER INFORMATIE:
PUURPERMACULTUUR.NL

De vraag is nog wel hoe groot een terrein moet zijn voordat het rendabel kan zijn. Helene: 'Als je het waterpeil niet naar beneden pompt én de boer kan rendement uit die grond halen, dan heb je een nieuw verdienmodel waarin wordt samengewerkt met de natuur. Dat ligt nog ver weg, maar daar sturen we wel op aan.'

De deelnemers aan de rondleiding blijken allemaal op hun eigen manier bezig te zijn met natuur en duurzaamheid. Ze reageren enthousiast op wat ze zien en herkennen ongetwijfeld wat een van de teamleden vertelt over haar motivatie: 'Het is fijn om iets te doen, ook al is het klein ten opzichte van alle grote problemen, maar we zijn onderdeel van een beweging naar een meer duurzame wereld en samen met anderen maken we impact.'

JOLLY VAN DER VELDEN

VOEDSELMOERAS.ORG

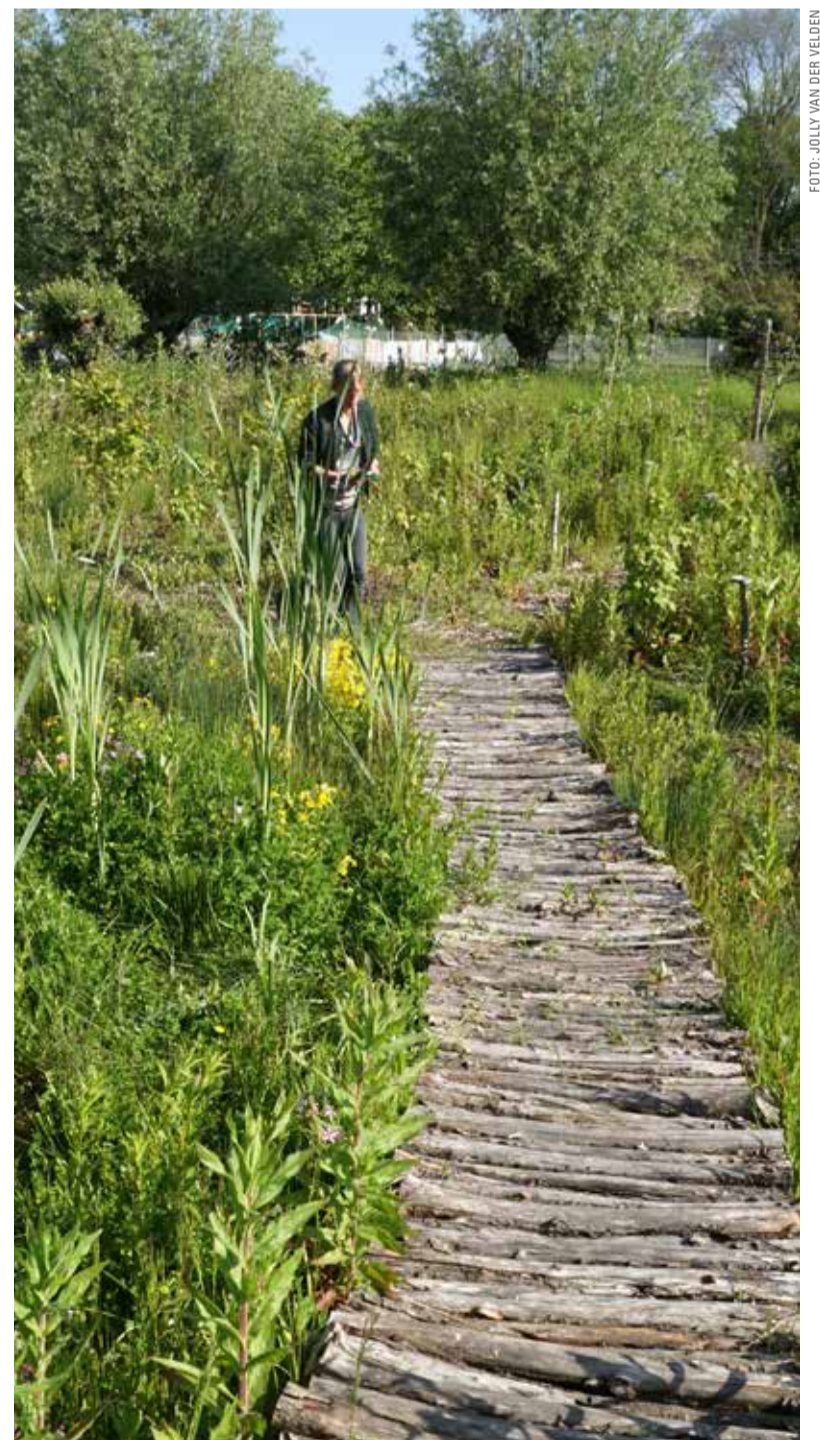

FOTO: JOLLY VAN DER VELDEN

Rooms-Katholieke kerken

Parochie Maria Sterre der Zee. Info: rkdenhaag.nl
Centrum. Jacobus de Meerdere-kerk, Parkstr. 65a. Nederlands: zo. 9 u. en 11 u.
Schilderswijk. Marthakerk, Hoefkade 623. Zo. 9.15, 13 u. Engels/Afrikaans
Haagse Hout. Paschaliskerk, Wassenaarseweg 53. Zo. 11 u.
Marlot. Onbevlekt Hart van Maria, Bloklandenplein 15. Zo. 17 u. Zo. 9.30 u.
Zeeheldenbuurt. Ignatiuskerk, Elandstr. 194. Zo. 11 u.
Regentessekwartier. Agneskerk, Beeklaan 188. za. 20 u. en zo. 9.30 u. 11.30 u. Spaans
Scheveningen. Antonius Abtkerk, Scheveningseweg 233. Zo. 11 u.
Parochie De Vier Evangelisten Info: rkparochiedevierevangelisten.nl
Valkenbos. Titus Brandsmakerk, Kamperfoeliestr. 279. Vrij. 10 u. Zo. 10.30 u.
Loosduinen. Kerk Maria van Eik & Duinen, Loosduinse Hoofdstr. 4. Di. 10 u. Zo. 10 u.
Waldeck/Kijkduin. Pastoor van Arsker, Aaltje Noorderwierstr. 4. Do. 10 u. Vrij. 9 u. Zo. 17 u. Zo. 10.30 u.
Leyenburg. Emmauskerk, Leyweg 930. Zo. 13 u. Zo. 10 u.

Diverse Rooms-Katholieke kerken
Rijswijk. Bonifatiuskerk, van Vredenburgweg 69. Zo. 11 u. Kerk van Benedictus en Bernadette, Sir Winston Churchillaan 372. Zo. 9.30 u.
De Zinnen, kapel Chr. Triumfatorkerk ma 18.15 u. avondgebed
Lourdskapel Berkenbosch Blokstraat 9A. Dagelijks open (9-18u), za. 11 u. Rozenkransgebed
Deutsch. Badhuisweg 35a. Zo. 10.30 u.
English. Bezuidenhoutseweg 157. Zo. 10 en 17.30 u.
Français. Stoeplaan 4, Wassenaar. Zo. 17 u.

Kerken met vaste voorgangers

Anglican Church Ary van der Spuyweg 1. Zo. 9.30 u. Family Worship, 11u. Holy Communion, 17 u. Contemporary Worship 4de zo. 17 u. Choral Evensong.
American Protestant Church Esther de Boer-van Rijklaan 20. 10 u.
Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastr 7. Zo. 10 u eucharistie 20/8 Maria Hemelvaart
Vredekerk Maartensdijklaan 126. Arabisch: za. 19 u. Nederlands: zo. 10.30 u.
Leger des Heils Ambachtsgaarde 198. Zo. 10.30 u. met muziekcorps.
Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170. Zo. 10 u. met zang en muziek. apgen.nl. Geen vaste voorganger.
Zevendedagsadventisten Robijnhorst 197. Zo. 10 u. bijbelstudie, 11 u. dienst.
Quakers Stadhouderslaan 8. Zo. 10.30 u. stille samenkomst.
Taizé Buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas Schwenckestraat 30, maandag 19.30 u.

Soms wijzigen de tijden van de diensten. Check tevoren de website van de kerk van uw keuze. * betekent: kijk op de website van de kerk

Kerken van de Protestantse Kerk Nederland (PKN)

Kerkgebouwen	Tijd	2 juli	9 juli	16 juli	23 juli	30 juli	6 augustus	13 augustus	20 augustus	27 augustus
Lukaskerk Om en Bij 2.	10.15	ds Jannet van der Spek	ds Marja Flipse	kringviering	ds Erwin de Fouw	ds Julia van Rijn	Lutherse kerk	Lutherse kerk	Lutherse kerk	Lutherse kerk
Duinzichtkerk V. Hogenhoucklaan 89	10.00	dr Ad van Nieuwpoort	dr Ad van Nieuwpoort	ds Carel van Dongen	ds Jacob Korf	*	ds Jaap van der Meent	dr Ad van Nieuwpoort	dr Ad van Nieuwpoort	dr Ad van Nieuwpoort
Christus Triumfatorkerk Juliana v. Stolberglaan 154	10.00	ds Jaap van den Akker	ds Jaap van den Akker	ds Jaap van den Akker	ds Richard van der Keur	ds Richard van der Keur	ds Harry Gijsen	ds Leneke Marchand	ds David Schiethart	ds Jaap van den Akker
Pax Christikerk Vlamburg 2	11.00	ds Jasper Klapwijk HA	Hendrine Verkade	ds Rob van Essen	ds Wout van Herwijnen	ds Wout van Haften	Klaas Bos	dr Gieneke Sneller-Vrolijk	ds Jasper Klapwijk	ds Jasper Klapwijk
Marcuskerk Jan Luykenlaan 90	10.00	ds Joren Ijzerman	ds Jantine Veenhof	ds Jantine Veenhof	ds Ronald van Schouwen	ds Nico den Bok	ds René de Reuver	pastor Arte Havenaar	ds Jantine Veenhof	ds Jantine Veenhof
De Oase Van Meursstraat 1	10.00	ds Rob van Essen	kringviering	ds David Schiethart HA	ds Ellen Verheul	ds Theo Hettema	ds Durkje Sikkema	kringviering	ds Fokke Fennema HA	ds Dennis Verboom
Bergkerk Daal & Bergselaan 50 A	10.00	ds Axel Wicke	Jilian Barrett Tolk	ds Marja Flipse	drs Jet Weigand-Timmer	ds Rob van Essen	ds Fokke Fennema	ds Olivier Elseman	ds Casper van Dongen HA	ds Arie van den Dries
Maranathakerk 2e Sweelinckstr.156	10.30	ds Marjanke van der Horst S&T	Thomas Kraan	ds Mark van der Laan	ds Erika van Gernerden	ds Ijjo Akkerman	ds Wilna Steenbergen	ds Mark van der Laan	*	ds Rob van Essen
Noorderkerk Schuijstr. 9-11	10.00	ds Nel van Dorp	ds Greet van 't Slot	ds Durkje Sikkema	ds Greet van 't Slot	*	ds Wim Pera	*	ds Anneke Mooi	ds Greet van 't Slot
Bosbeskapel Bosbesstr. 5	10.00	ds Julia van Rijn	dr P. Sanders	Greetje van der Harst	ds Fokke Fennema	drs Wout Huizing	dr P. Sanders	ds Rob van Essen	ds T. van Montfoort	ds B. Kuipers
Abdijkerk Willem III-str. 40	10.00	R. Oldeboorn	ds Fokke Fennema	ds Jan Eerbeek	ds Meindert Burema	ds Carel van der Meij	ds Bert Kuipers	ds Wietske Verkuyl	ds Olivier Elseman	ds Henk van Laren S&T
Shalomkerk Vrederustlaan 96	10.00	ds Erwin de Fouw	ds Marjan Zebregs	ds Fokke Fennema	ds Olivier Elseman	R. Slot-de Haan	A. Deuzeman	ds H. van der Stelt	ds Rob van Essen	ds Th. de Jong HA
Bethelkerk Scheveningen J. Kokstr.173	10.00	ds Gerco Lock	ds Gerco Lock	ds Gerco Lock	ds Anneke Mooi	ds Anneke van Mansum	ds Aad Dronkert	ds Wim Scheltens	ds Gerco Lock	ds Gerco Lock
Oude Kerk Keizerstr. 8	10.30	ds E. van Rooijen	ds Barend Weegink	ds Wim ten Voorde	ds Barend Weegink	ds A. van Duinen	ds G. vd Hout	ds H. Koolhaas	ds Barend Weegink	ds Barend Weegink
Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds Charlotte van der Leest	ds Bert Kuipers	ds Charlotte van der Leest S&T	ds Wilna Steenbergen	ds Erwin de Fouw	ds Mark van der Laan	ds W. Lolkema	ds H. van der Stelt	ds Charlotte van der Leest
Pr. Julianakerk Tesselsestr. 6	10.00	ds Dirk-Jan Thijs	ds T. Verhoef, evangelisatie	ds W. Glashouwer	ds Jaap Quist	ds C. van Andel	ds A. van den Berg	A. Knoester	ds M. van Oordt	ds Bernhard van Vreeswijk
De Toevlucht Laan v. Hoornwijk 140	10.00	ds P. Schelling S&T	ds S. Hermanus-Schröder	ds Olivier Elseman	ds Marco Visser	ds Reinhard van Elderen	ds Attie Minnema	ds Leo de Leeuw	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema
Bethlehemkerk Laan v. Meerdervoort 627	10.00 16.30	ds J. van der Meijden ds Bert Karel Foppen Grote Kerk	ds Bert Karel Foppen ds M. Batenburg	ds Thejon Bos ds L. van den Dool	* ds Thejon Bos	* *	* ds J. ten Voorde	ds Bert Karel Foppen ds W. Dekker	ds J. Westland ds Bert Karel Foppen	ds Bert Karel Foppen ds Thejon Bos Grote Kerk
Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	ds Rienk Lanooy doop	ds Jan Tom Schneider HA	ds Lowik Schoch	ds Jan Tom Schneider	ds Netty de Jong	ds Klaas Wigboldus	ds Rienk Lanooy	ds Aafke Zaal	10.30 ds Jan Tom Schneider cantate
Ev. Lutherse Gem. Lutherse Burgwal 9	10.15	ds Fokke Fennema	ds Erwin de Fouw HA	Lukaskerk	Lukaskerk	Lukaskerk	ds Jannet van der Spek	*	ds Jannet van der Spek	ds Wout Huizing
Église Wallonne Noordeinde 25	10.30	pasteur Karel Blei	X	pasteur Liesbeth van Hilten-Matthijssen	X	pasteur Dieuwertje Zantingh	X	pasteur Dieuwertje Zantingh	X	pasteur Liesbeth van Hilten-Matthijssen
Oude Kerk Herenstraat 77 Voorburg	10.00	ds Giel Schormans	ds Leneke Marchand	ds H. de Leede	ds Bas Plaisier	ds H. Franzen	ds Henk van Laren	ds Karel Blei	ds Giel Schormans	ds Leneke Marchand
Koningkerk Br. Ingenhoeslaan 4 Voorburg	10.00	ds Pieter Lugtigheid doventolk	ds Aad Dronkert	ds Strengholt	ds D. Verboom	ds J. Kirpestein	ds Meindert Burema doventolk	ds Carel van der Meij	ds A. Bra-bander	ds C. van der Meij

Overige kerken

Kerkgebouwen	Tijd	2 juli	9 juli	16 juli	23 juli	30 jui	6 augustus	13 augustus	20 augustus	27 augustus
Deutsche Ev. Gem. Bleijenburg 5	10.30	Pfr Thomas Vesterling	Pfrin Jana Vallee	Pfrin Jana Vallee	*	Pfrin Jana Vallee	Pfrin Jana Vallee	Pfr Thomas Vesterling	Pfr Thomas Vesterling	Pfrin Jana Vallee
Doopsgezinde Gem. Paisstr. 8	10.30	ds Marijn Vermet	ds Jannie Nijwening	ds Marijn Vermet	vierde zondag	ds Nelleke Kan	ds Ijke Aalders	ds Menno Hofman	ds Marijn Vermet	vierde zondag
Ev. Broedergem. Hernhutters Chasséstr. 1	10.00	1 en 2/ 7 Ketu Koti zr Christine Welschen	br Dyoemati Tumin	zr Christine Welschen	zr Christine Welschen	11u zr Christine Welschen zangdienst	S. Osterwolde	zr Christine Welschen	br Dyoemati Tumin	11u Hardley Meinals zangdienst
Haagse Dominicus Th. Swenckestr. 30	10.30	De sleutel in wiens handen Ad de Gruijter, Hans Opschoor	X	buitenviering	X	X	X	X	X	X
Indon. Ned. Chr. Kerk, Marcuskerk Jan Luijkenlaan 92	14.00	ds Stanley Tjahjadi	zr Debora Simatupang	zr Betty Sari	ds Alexander Urbinas	*	*	*	*	ds Johannes Linandi
Kruispuntgem. Info 3475016	11.00	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Remonstrantse kerk Laan v. Meerdervoort 955	10.30	ds Antje van der Hoek	ds Reinhold Philipp	ds Johannes Tromp	ds Andre Meiresonne	ds Rein-hold Philipp	ds Johan Goud	ds Johannes Tromp	ds Antje van der Hoek	ds Reinhold Philipp
Geref. Kerk Vrijgemaakt Duinkerkerstr. 1	9.30	ds Jasper Klapwijk HA	X	ds Jan Wessels	ds Beppie Wessels	X	Klaas Bos	ds Gieneke Sneller	ds Jasper Klapwijk	ds Jasper Klapwijk HA
Franciscuskerk N. Broeckhuijsenstr. 23	10.30	pastor Nanda de Hoop	pastor Marie Thérèse van der Loo	ds Robert Nangu	ds Marie Thérèse van der Loo	ds Mineke Kroes	pastor Tomas van Driel	Pastor Marie Thérèse van der Loo	ds Mineke Kroes	ds Robert Nangu

 Elke maand Kerk in Den Haag op de deurmat?

Neem een abonnement!

U steunt ons er ook mee.
Kosten: € 30 per jaar.
Mail naar redactie@kerkindenhaag.nl.

KERK in DEN HAAG

AGENDA JULI/AUGUSTUS 2023

Voor een overzicht van alle activiteiten: zie kerkinderhaag.nl/agenda.
Voor kerkadressen zie p. 6.

Barok en romantiek

Ben van Oosten bespeelt het Bätzorgel van de Lutherse Kerk. Het programma reikt van de vroege Duitse barok tot en met de Franse romantiek. Kaarten à € 10 aan de deur. Kinderen t/m 15 jaar gratis.
Za. 1 juli 15.30 u. ■ Lutherse Kerk

Bezoek de Badkapel

De Nieuwe Badkapel is op acht zaterdagmiddagen geopend voor bezoekers. U kunt het interieur van de kerk bewonderen, een rondleiding volgen en luisteren naar muziek. Info: nieuwewebadkapel.nl
Za. 1 juli t/m 26 aug. 14-16 u. ■ Nieuwe Badkapel

Zomerzangavonden

De Oude Kerk te Scheveningen organiseert zomerzangavonden. In juli is het koor De Zingende Zeelui te gast en in augustus het Hervormd Kerkkoor Scheveningen. Toegang vrij, collecte na afloop.
Di. 4 juli en 29 aug. 20 u. (deuren open om 19.15 u.) ■ Oude Kerk Scheveningen

Thuis in de natuur

In de serie 'Waar ben je thuis?' van Lux Den Haag vertelt journalist Wouter van Noort op 6 juli over onze onlosmakelijke verbinding met de natuur. Tickets vanaf € 8 via luxdenhaag.nl
Do. 6 juli 20-21.30 u. ■ Amare, Spuiplein 150

Orgelmiddag

Geniet van twee orgelconcerten op één middag. Om 14.00 uur speelt Geerten Liefing en om 16.00 uur kunt u luisteren naar Nathan Laube. Toegang € 10 voor één concert, € 15 voor beide concerten.
Za. 29 juli 14 u. en 16 u. ■ Elandstraatkerk

Dansen met bloemen

Maak je eigen zomerse bloemschikking onder leiding van Sarie Talsma. Het thema is 'dansen', naar aanleiding van Lied 839: 'Ik danste die morgen toen de schepping begon'. Kosten € 15. Aanmelden voor 1 aug. via diaconie@duinzichtkerk.nl
Wo. 16 aug. 14 u. ■ Duinzichtkerk

Filmconcert

Vertoning van een beroemde zwingende film op groot scherm, voorzien van live improvisatie door organist Geerten van de Wetering.
Info: podium21.nl
Do. 17 aug. 20.30 u. ■ Kloosterkerk

'Zoo ik iets ben...'

'Zoo ik iets ben... ben ik een Hagenaar', schreef Louis Couperus. *Zoo ik iets ben...* is ook het thema van de komende zomertentoonstelling van Pulchri Studio en de Kloosterkerk. Info: kloosterkerk.nl
T/m 17 sept. di. t/m vrij. 12-16 u. ■ Kloosterkerk

Vissermannen

Iedere zaterdag vertellen oud-visseren in Muzee Scheveningen over hun avonturen van vroeger op zee. Entreprijs museum vanaf € 4,25 (kinderen gratis), rondleiding gratis. Iedere za. 12-17 u. ■ Muzee Scheveningen, Neptunusstraat 92.

Suppen en zwerfafval

Tot en met september kun je gratis een rondje suppen (peddelen op een surfplank) en zwerfafval opvissen in de Haagse grachten.
Tickets via schoondoewegewoon.nl
Elke do. Start vanaf 15, 17 of 19 u. ■ Locatie: Kaai 13, Dunne Bierkade 13.

Restauratie Kruiswegstaties

De geloofsgemeenschap van de O.L.V. Hemelvaartkerk in Loosduinen is in het bezit van bijzondere kruiswegstaties, die als cultureel erfgoed gelden. Zij werden begin 1900 gemaakt door Jan en Kees Dunselman, bevlogen kerkschilders die hun medegelovigen met hun kunst wilden 'opwekken tot overweging'. De staties waren door fijnstof, het branden van kaarsen en wierook en luchtverwarming ernstig verontreinigd. Conservator en restaurateur Rob Bremer is inmiddels begonnen met de reiniging en restauratie.

O.L.V. HEMELVAARTKERK
(MARIA VAN EIK EN DUINEN),
LOOSDUINSE HOOFDSTRAAT 4.

advertentie

De Protestants Christelijke Ouderen Bond is er voor én door 50-plussers!

Zoals:

- Advisering voor Ouderen
- Hulp bij belastinginvullen
- Bijeenkomsten voor ontmoeting, ontspanning en educatie
- Actieve belangenbehartiging

Info 070-3822782 of pcob-den-haag@kpnmail.nl

Vers van de pers

Kortgeleden verscheen van de hand van Ad van Nieuwpoort, predikant in de Duinzichtkerk, het boek *Uittocht, laatste gesprekken en gedichten van Huub Oosterhuis*. Een aanrader voor de liefhebber van teksten van Oosterhuis. Op de website van Kerk in Den Haag staat een artikel met meer informatie over de inhoud van het boek.

Ad van Nieuwpoort, *Uittocht: Laatste gesprekken en gedichten van Huub Oosterhuis*. Amsterdam: Prometheus, 2023. ISBN 9789044654295; 64 pagina's; € 9,99.

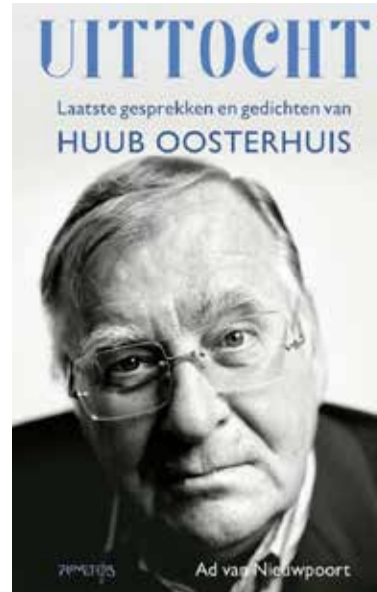
Nieuw thuis voor het Straat Consulaat

FOTO: STRAATCONSULAAT.NL

Het Straat Consulaat, dat de belangen van dak- en thuislozen in Den Haag behartigt, is verhuisd naar Torenstraat 35a.

Op de begane grond is een ontmoetingsruimte met een koffiebar, gerund door vrijwilligers, waar Haagse inwoners, ondernemers en dakloze mensen elkaar kunnen ontmoeten. In de koffiebar krijgen (voormalig) dak- en thuisloze mensen een opleiding tot barista en doen ze waardevolle werkervaring en sociale contacten op. De zolderruimte wordt ingericht voor jongeren die zich als vrijwilligers inzetten voor andere, dakloze jongeren.

STRAAT CONSULAAT, TORENSTRAAT 35A. INFO: STRAATCONSULAAT.NL

GASTCOLUMN

Amazing grace

John Newton leefde van 1725 tot 1807. Hij was, net als zijn vader, scheepskapitein. Een hevige storm werd het keerpunt in zijn leven. Hij verdiende zijn brood tot die tijd namelijk met de slavenhandel, maar koos voor het priesterschap. Hij wist dat hij van toen af aan het goede nieuws van Gods genade moest verkondigen. Zo werd hij priester in de Anglicaanse kerk. Terugkijkend op zijn leven dichtte hij het lied dat wereldwijd bekend werd en altijd wel ergens opduikt als in een film of serie een kerkdienst in beeld komt. 'Verrassende genade, die een ellendeling als ik gered heeft.' Door zangers als Elvis Presley en Aretha Franklin, en zelfs oud-president Barack Obama is het bekend gebleven. Het Liedboek van de Protestantse Kerk haalde het niet, maar wel zijn andere, graag gezongen lied: 'O Jezus, hoe vertrouwd en goed klinkt mij uw naam in 't oor' (Lied 512 in *Nieuw Liedboek: Zingen en bidden in huis en kerk*).

Naar aanleiding van Keti Koti moest ik denken aan John Newton. In oudere liedboeken vind je een persoonsregister, waarin informatie te lezen staat over de tekstdichters. Helaas is dat weggefallen in het in 2013 verschenen nieuwe liedboek. *Amazing grace* illustreert dat in de kerken eeuwenlang, naast probleemloze participatie in de slavernij, ook protest klonk tegen wat als 'normaal' werd beschouwd. Newton maakte, wat wel genoemd wordt, een 'krachtvolle bekeerling' mee. Het doet mij denken aan de apostel Paulus, die van vervolger van de eerste christenen, verkondiger van de genade werd.

De lieddichter Willem Barnard schreef: 'Newton beschouwde zichzelf als met de apostel Paulus te vergelijken: had hij niet de mensen vervolgd?' De apostel schreef in zijn brieven over de slavernij van de zonde, maar de maatschappelijke tweedeling van vrijen en slaafgemaakten is in zijn brieven nog geen thema. Wel heeft Paulus diepe spijt dat hij mensen vervolgd en in de gevangenis gegooid heeft. Toch stuurt hij de gevluchte slaaf Onesimus terug naar zijn 'eigenaar' Filemon. Lees het briefkaartje dat de apostel schreef er maar op na in de Bijbel (Filemon 1, 10-20). Ook gelovigen zijn vaak kinderen van hun tijd. Mij bekruipt wel een gevoel van schaamte dat de slavernij zo lang verdedigd is in het christelijke Westen. Dat vraagt om

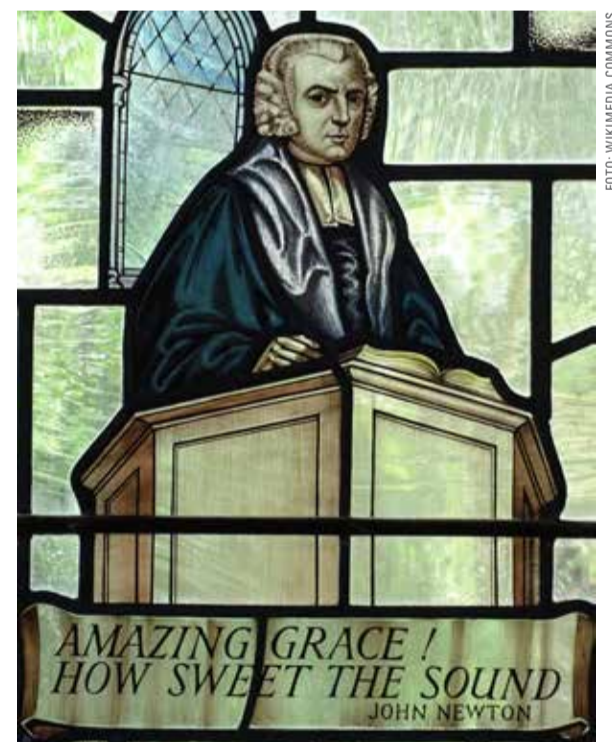

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

zelfonderzoek en de bereidheid je door 'amazing grace' te laten corrigeren. Dan heeft Newton zijn liederen niet voor niets geschreven.

HENK ONDERSTAL
EMERITUS PREDIKANT ABDIJKERK

LUISTER HIER NAAR
AMAZING GRACE,
GEZONGEN DOOR
ARETHA FRANKLIN

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

JULI/AUGUSTUS 2023,
jaargang 26, nr. 257
Deadline september: 4 augustus
Uitgave van de Protestantse Kerk
Den Haag, de Evangelisch-Lutherse
Gemeente Den Haag, de Gereformeerde
Kerk van 's-Gravenhage Oost en de
Rooms-Katholieke parochies Maria
Sterre der Zee en De Vier Evangelisten.

Contact: redactie@kerkinderhaag.nl.
Tel. 06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)
hoofdredactie@kerkinderhaag.nl
Tel. 06 4626 69 64 (Greet Kappers)
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Redactie: Greet Kappers (hoofdredacteur), Irna van der Wekke (tekstredactie), Anne-Helene Borgts (eindredacteur), Henk Baars, Ronald van Bochove, Henriëtte Boerma, Roelie Dröge, Rob van Essen, Hans Hemmes, Shari van den Hout, Rienk Lanooy, Tom Mikkers, Jolly van der Velden.

Vormgeving: Opmeer Drukkerij bv
Webredacteur: Ronald van Bochove

Druk: Opmeer Drukkerij bv
Website: ISI Media, isimedia.nl

Advertenties:
kerkinderhaag.nl/adverteren
adverteren@kerkinderhaag.nl
06 24 69 66 64 (Anne-Helene Borgts)

Los postabonnement:
€ 30,- per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkinderhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

Disclaimer:
Kerk in Den Haag heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Indien iemand desondanks meent rechten te kunnen doen gelden, dan kan hij of zij contact opnemen met de eindredacteur.

Troubadour Martijn Breeman

Alle liedjes

Komkommertijd

Ach, was het maar komkommertijd, dan stonden kranten niet meer bol van oorlog, ziekte, stikstofstrijd, inflatie, krimp en hoge tol. Vaarwel ellende, welkom lol. Ach, was het maar komkommertijd.

Ach, zweeg men maar in het journaal van het bewind van Erdoğan, van homofobe voetbaltaal en oorlogsdreiging in Taiwan. Ik word er soms wanhopig van. Ach, zweeg men maar in het journaal.

Ik sluit mijn ogen liever niet voor wat er in de wereld speelt, voor zorgen, angsten en verdriet, maar alle smart met ons gedeeld komt soms zo gruwelijk in beeld. Ik sluit mijn ogen. Liever niet!

Het nieuws dat houdt ons bij de les. Het leven is meer *tough* dan tof. De Dood gaat nimmer op reces en honger gaat niet met verlot en oorlog doet hooguit alsof. Het nieuws dat houdt ons bij de les.

Het is – da's een voldongen feit – het hele jaar door komkommertijd.

Nieuwe levensvormen

Wie regelmatig op het Scheveningse Noorderstrand loopt, heeft ze vast wel gezien: de strandbeesten van Theo Jansen. Als reusachtige geraamtes rusten ze in het zand of wandelen ze langs de vloedlijn. De Haagse kunstenaar ziet ze als een nieuwe levensvorm, niet bestaande uit natuurlijke bouwstoffen zoals eiwitten, maar uit elektriciteitsbuis.

Ze hoeven niet te eten: ze halen hun energie uit de wind, voortgedreven door ingenieuze constructies. De strandbeesten zijn inmiddels wereldberoemd – Jansen ontving diverse prijzen en werd onder meer geïnterviewd voor *National Geographic* – maar als Hagenaars kunnen we ze gewoon ontmoeten aan zee. Deze zomer vind je er zelfs een op het Lange Voorhout.

STRANDBEEST.COM

FOTO: ROB OO VIA FLICKR

Betovering in het Huttenbos

Midden in het Haagse Bos vind je speelbos Huttenbos, een betoverende plek met houten kabouters, eekhoorns, herten en andere bosdieren.

Kleine avonturiers kunnen hier naar hertenlust hutten bouwen uit natuurlijke materialen. Op de open plek naast de grote vijver kunnen zij spelen en klimmen over boomstammen, uitgeholde boomstronken en andere obstakels. Voor kinderen die nog meer willen klauteren is er even verderop het speelbos Robin Hood, met hangbruggen, een kabelbaan en slingertouwen.

Speelbos Robin Hood ligt vlak bij de entree van het Haagse Bos aan de Boslaan, schuin achter de Malietoren. Het Speelbos Huttenbos bevindt zich naast de grote vijver, vlak bij Paleis Huis ten Bosch.

STAATSBOSBEHEER.NL/UIT-IN-DE-NATUUR/
SPEELBOS-HUTTENBOS
STAATSBOSBEHEER.NL/UIT-IN-DE-NATUUR/
SPEELBOS-ROBIN-HOOD

Een hemelse ervaring

Verstopt in de duinen bij Kijkduin ligt een bijzonder landschapskunstwerk: het *Hemels Gewelf* van de Amerikaanse kunstenaar James Turrell. Via een trapje en een kleine tunnel kom je in een kunstmatig aangelegde duinkom, waarvan de glooiende hellingen begroeid zijn met gras.

Wie op de bank in het midden gaat liggen, ondergaat een bijzondere optische ervaring: de hemel lijkt zich te krommen en als een gewelf op de randen van de kom te rusten. Wat volgt, is een oneindig schouwspel van wolken, ruimte, licht en lucht.

FOTO: FABIO BRUNA VIA FLICKR

Vanaf eenzelfde bank op een hoger gelegen duin zie je hetzelfde hemelgewelf, maar dan van horizon tot horizon.

JAMES TURRELL, HET HEMELS GEWELF.
MACHIEL VRIJENHOEKLAAN 175.

FOTO: TUENDEBENDE VIA PIXABAY

Abdijdag

De H. Pastoor van Arskerk organiseert een Abdijdag met als thema *Grensgangers: spiritualiteit getoontzet*. Centraal staat de spiritualiteit van de karmelietessen van Compiègne en de trappisten van Tibhirine, die in 1794 en 1996 werden vermoord. Met muziek van Francis Poulenc en met medewerking van de theologen Huguette Jurriaanse en Frans Vervooren ocd.

VR. 4 AUG. 10.30-15.30 U.
H. PASTOOR VAN ARSKERK,
AALTJE NOORDEWIERSTRAAT 4.
AANMELDEN T/M 1 AUG. VIA
070-3257269
OF C.MONTES@HETNET.NL;
TOEGANG: VRIJWILLIGE BIJDRAGE.

FOTO: BESSIE VIA PIXABAY

Geen woorden voor – of toch wel?

'Mij spreekt de blomme een tale' dichtte Guido Gezelle, en hij hoorde de bloemen spreken van God. Misschien communiceren bloemen ook met ons, maar moeten we daarvoor onze blindheid en doofheid overwinnen. In een viertal zomerbijeenkomsten zoeken de deelnemers samen met Johan Goud naar woorden voor wat aan woorden lijkt te ontsnappen.

WO. 26 JULI, VRIJ. 28 JULI, MA. 31 JULI,
WO. 2 AUG. 14-16 U. REMONSTRANTSE
KERK,
LAAN VAN MEERDERVOORT 955.
TOEGANG € 5 PER KEER.
OPGAVE VIA TEL 070 3250779 OF
REMONDENHAAG@HETNET.NL.
INFO: DENHAAG.REMONSTRANTEN.NL

Orgel aan zee

In de Oude Kerk in Scheveningen zijn er deze zomer twee orgelconcerten. Op 22 juli is er een concert van Aarnoud de Groen, de organist van de Bethlehemkerk. Op 19 augustus zijn Anna Karpenko (orgel) en Katja Pitelina (fluit) te beluisteren.

ZA. 22 JULI EN 19 AUG. 15.30-16.30 U. OUDE KERK
SCHEVENINGEN, KEIZERSTRAAT 8. COLLECTE NA AFLOOP

FOTO: K-E-K-U-L-E VIA PIXABAY

FOTO: NEELAM275 VIA PIXABAY

Zomerse klanken

Het VIVA Ensemble verzorgt een gevarieerd zomers concert met licht-klassieke muziek. Het VIVA ensemble bestaat uit Marjon van Es, Linda van Mil, André Nolden (zang) en Jaap de Wit (piano). Na het concert is er een gezellige lunch. De ochtend maakt deel uit van de Zomerstekactiviteiten.

WO. 19 JULI. 11 U. (INLOOP VANAF 10.30 U.)
DUINZICHTKERK, VAN HOGENHOUCCLAAN 86.
TOEGANG GRATIS, VRIJWILLIGE BIJDRAGE.
AANMELDEN T/M 15 JULI VIA DIACONIE@DUINZICHTKERK.NL